

Ключевые слова: глобализация, финансовая глобализация, эволюционный подход, национальная финансовая система, свободная торговля, мировая финансовая система, финансовая политика.

Karpinsky B.A., Dubyk V.Ya., Buryak O.P. Financial globalization in the context of changes in national financial systems: an evolutionary approach

We consider the economic globalization process and its place in the evolution of global transformations that characterized the effects of these processes on the development of national financial systems and analyzes their positive and negative effects. In this context, reveals the essence of financial globalization from the perspective of interdependence, interrelation and interaction of national economies, political, social and financial systems, cultures, and the environment.

Keywords: globalization, financial globalization, the evolutionary approach, the national financial system, free trade, the global financial system, financial policy.

УДК 339.[9+1]

Ст. наук. співроб. Ф.А. Вазинський, канд. екон. наук;
мол. наук. співроб. В.М. Черторицький – ІРД НАН України

**ЕФЕКТИВНА ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНА ТРАНСКОРДОННА
ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ПРИКОРДОННИМИ РЕГІОНАМИ
УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ**

Розглянуто чинники оцінювання транскордонної взаємодії; торгово-економічної взаємодії між прикордонними регіонами України та Польщі. Зроблено акцент на пріоритетність соціальних індикаторів, що дають змогу визначити ефективність регулятивних дій державних та суспільних структур на розвиток транскордонних зв'язків.

Ключові слова: транскордонна взаємодія, транскордонне співробітництво, торгівля, ефективність.

Постановка проблеми. Розвиток транскордонної взаємодії – це закономірний процес еволюції продуктивних сил на якісно новий рівень виробничих відносин, який зосереджує в собі інновації, науку, освіту та інші перспективні умови, необхідні для розвитку особистості, бізнесу держави та охоплює суміжні території.

Прикордонні регіони займають особливе місце у транскордонних відносинах країни, оскільки на них замикається значна частка торгівлі з сусідніми країнами. Водночас багато ряд важливих питань, пов'язаних із висвітленням можливостей польсько-української транскордонної взаємодії, залишаються невирішеними, що зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому науковому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання активізації транскордонного співробітництва регіонів вивчали зарубіжні та вітчизняні науковці вже декілька десятиріч. Зокрема проблеми транскордонної взаємодії та транскордонного співробітництва розглянуто в працях зарубіжних авторів: М. Руссо, Дж. Вілей, Р. Морган, Г. Мюрдаля та ін. Серед вітчизняних вчених, які досліджують цю проблематику, варто зазначити М. Долишнього, Н. Мікулу, І. Студеннікова, В. Будкіна та ін. З польських вчених можна виокремити М. Балтовські, П. Міцкевич та ін. [1-5].

Виклад основного матеріалу. Потужним торговельним партнером України серед країн Центральної та Східної Європи виступає Польща. За резуль-

татами 2012 р. вона займає четверте місце серед країн-партнерів з експорту та п'яте – з імпорту. Протягом останніх трьох років обіг товарів та послуг між Україною та Республікою Польща практично повністю відновився (після значного, майже у 2 рази, скорочення у 2009 р., яке було спричинене світовою фінансово-економічною кризою і, за українськими даними, у 2012 р. становив 6,5 млрд дол. США. Обсяги взаємної торгівлі послугами у 2012 р. зросли на 17 % і становили 317 млн дол. [6].

Особлива роль відводиться прикордонній торгівлі – торгівлі в межах певної території, позначеної в договорах суміжних країн; торгівлі між жителями, які проживають на прикордонній території. Стабільний попит на польські товари, на прикордонних з Польщею територіях, ґрунтується на звичках споживача, довірі до виробника, сформованій думці про те, що польський товар пропонує кращі якості, як правило, кращий дизайн представлений у ширшому асортименті.

Прикордонна торгівля безпосередньо відіграє істотну роль у підтримці життєздатності підприємств, які розташовані поблизу кордону, та створенні конкурентного середовища. Близькість відстаней активізує прикордонну торгівлю у її класичній формі абсолютних та відносних переваг, що базуються на різниці цін виробництва. Результативність пов'язана з розширенням ринку збуту для однієї країни й отриманням дешевших товарів і послуг.

Однак кожна із сторін транскордонної взаємодії переслідує свої цілі, виходячи з національних і регіональних інтересів. При цьому кожна країна володіє чутливими зонами (сферами) підвищеної уваги. Адже, українська сторона проявляє особливу увагу до польських енергозберігаючих технологій, нових технологій у галузі медицини, сфері ІТ-технологій, будівельних технологій та ін. Своєю чергою Польща, як держава з високим науково-технічним потенціалом, цікавиться співпрацею в галузях ядерної енергетики, авіаційної промисловості тощо.

Влада польського прикордоння вміло користується українською торговельною активністю та всіляко сприяє цьому. Рекламний відділ розробив своєрідний торговий путівник для українського туриста з описом місць, куди найкраще їхати за покупками. Прайси (щомісячні видання) розповсюджуватимуть безпосередньо на кордоні. Більшість супермаркетів розташовані одразу біля кордону, у межах 2-5 км, аби покупець з України, на якого вони зорієнтовані, мав змогу швидко зайти за товаром. Цими покупцями на 80 % є власники карт малого прикордонного руху. Супермаркет "Biedronka" – основна мета українців у Перемишлі. Це те місце, де за зароблені гроші від продажу цигарок або горілчаних напоїв можна купити найдешевші в Польщі продукти харчування і, не витрачаючи великих коштів за проїзд, привезти додому [7]. Громадяни України в середньому витрачають близько \$190 в польських магазинах, тоді як росіяни й білоруси – приблизно \$100 і \$220. Українці найчастіше купують в Польщі будівельні матеріали (40 % витрат), запчастини до автомобілів (14 %) і домашню техніку (9 %). Майже 40 % всіх грошей, витрачених на покупки в польських магазинах, залишили в країні українці, які мають дозволи на перетин кордону в рамках малого прикордонного руху [8].

Польські громадяни також регулярно здійснюють покупки на прикордонній території, в українських магазинах та гуртінях. Можна констатувати, що асортимент їх покупок також досить різноманітний: вони ящиками закупають кримські вина, пиво, консерви, цукерки, особливо фірми "Світоч", та інші солодоці, печиво, томатну пасту.

В окремих випадках торгово-економічна взаємодія стримується недостатнім знанням можливостей партнерів, відсутністю надійного механізму взаєморозрахунків і врегулювання економічних суперечок, високими транспортними тарифами й податками. За умови вирішення цих проблем регіональне співробітництво є потужним інструментом, здатним розвивати міждержавний діалог з багатьох напрямів.

Щоб вдосконалити та поглибити прикордонні відносини, необхідна оцінка ефективності регулюючих впливів у цій сфері, починаючи з вирішення ключових проблем інтеграції, створення спільного економічного простору і закінчуючи оцінкою конкретних результатів виконання домовленостей про співробітництво між регіонами.

Однак реально працюючої науково обґрунтованої методики з визначення економічної ефективності прикордонних зв'язків поки ще не розроблено. Разом з тим така методика необхідна, оскільки без неї неможливо обґрунтувати перспективні напрями співробітництва в прикордонних регіонах, оцінити віддачу від інвестицій в об'єкти інфраструктури, їх вплив на зростання товарообміну і рух інших потоків – фінансів, робочої сили, інформації.

Саме ефективне використання ресурсів прикордонних регіонів виступає основною економічною умовою прикордонного співробітництва. Такий багатоплановий підхід значно ускладнює аналіз ефективності прикордонного економічного співробітництва. Він припускає у вивченні ефективності прикордонного економічного співробітництва послідовний облік багатоаспектного характеру територіальної організації виробництва, її зв'язків з усією системою національної економіки. Аналіз ефективності прикордонного співробітництва пов'язаний насамперед з виокремлення її самостійних аспектів – економічної та соціальної ефективності як елементів єдиного цілого, але різних за змістом, роллю і значущістю:

- економічна ефективність відображає сукупну економію витрат природних ресурсів, праці і засобів виробництва регіонами при виробництві і реалізації одиниці продукції для прикордонного обміну;
- соціальна ефективність показує результативність цього процесу безвідносно до величини виробничих витрат і тому може бути виміряна лише натуральними показниками. Загальний соціальний ефект виступає як відображення задоволення всієї сукупності потреб населення транскордонного регіону [9].

Для того, щоб розробити методику оцінювання економічної ефективності прикордонних зв'язків, необхідно враховувати обставини, які мають істотне значення з позиції підприємств-виробників і споживачів продукції, що ввозиться в регіон і вивозиться з регіону. Економічний ефект і ефективність виникають за рахунок економії ресурсів і зниження витрат на власне виробництво яких-небудь товарів, що закуповуються за межами регіону, що дає змогу перенаправи-

ти і використовувати ці вивільнені ресурси для виробництва інших товарів з більшою вигодою для регіону.

Отже, в загальній вигляді, ефективність прикордонної торгівлі визначається тим, що потреби регіону (окремого підприємства, фірми) в тій чи іншій продукції задовольняються не шляхом власного виробництва, а за рахунок виробництва в кількості більшій, ніж внутрішні потреби, інших товарів, на виручку від продажу яких закуповуються інші необхідні товари. Якщо витрати на власне виробництво товарів, намічених до ввезення з інших регіонів, виявляються більшими, ніж витрати на виробництво товарів, намічених до вивезення з регіону, то такий товарний обмін є економічно вигідним, тобто формується позитивний ефект від міжрегіональної торгівлі.

Асортимент польських товарів на прилавках, об'єм їх ввезення у прикордонні регіони показують, що більшість населення вважають за краще купувати продукти харчування, вироблені в прикордонних регіонах суміжних країн. Посилаючись на світовий досвід, можна підкреслити те, що точна кількісна оцінка економічної ефективності механізмів та стимулів прикордонного співробітництва далеко не завжди можлива, пріоритет потрібно надавати якісними критеріями, що визначають зростання рівня якості життя населення прикордонних регіонів [10].

Результат економічної діяльності у прикордонному регіоні нерозривно й органічно містить у собі результат управлінських впливів, не даючи змоги кількісно визначити його частку. Загалом ефективність управління (регулювання) економічним процесом можна виразити відношенням результату управління до витрат на управління. Кількісно визначити ці значення складно. Існує декілька підходів, що містять спрощене вирішення питань:

- здійснюються спроби замінити результати управління кількісними показниками економічного розвитку або економічної діяльності (обсяги виробництва, національного доходу, продуктивність праці тощо);
- витрати на управління ототожнюються з витратами на утримання управлінського апарату, що дає змогу визначити витрати на "виробництво" одного управлінського акту, закону, постанови, рішення тощо.

Такі підходи не дають змогу лише науково виділити частку управлінського ефекту в загальному ефекті діяльності керованого об'єкта. Все це повною мірою відноситься і до ефективності регулюючих впливів міжрегіональних адміністративних і громадських структур міжрегіональних економічних зв'язків.

Можна більш раціональним способом було б шукати шляхи визначення ефективності регулювання прикордонних економічних зв'язків в іншій площині – шляхом встановлення якісних, визначуваних за допомогою соціологічних досліджень, показників і критеріїв. Соціологічні дослідження в середовищі господарювання суб'єктів, що здійснюють транскордонну взаємодію, дадуть науково достовірні оцінки результативності роботи адміністративних структур регулювання зв'язків.

Серед основних причин, що стримують розвиток транскордонної взаємодії та прикордонних зв'язків, можна виокремити: слабкість законодавчої бази транскордонного (прикордонного) співробітництва; недостатня інформо-

ваність населення та підприємств у сфері прикордонного співробітництва; відсутня постійно діюча система соціологічного моніторингу. До усунення цих причин повинні активно підключитися громадські структури. Саме вони повинні допомагати, сприяти підприємцям розвивати прикордонне співробітництво; заохочувати підприємців у просуванні своєї продукції в інші регіони; виробляти зацікавленість бізнес-середовища регіонів у налагодженні прикордонних зв'язків.

За умови цілеспрямованого інформаційного забезпечення прикордонного співробітництва можна серйозно вплинути на громадську думку, значно скоротити кількість жителів, які не цікавляться цими питаннями, підвищити роль громадських структур у розвитку транскордонної взаємодії. Соціологічні дослідження, а саме: опитування та анкетування, дадуть змогу оцінити діяльність та рівень впливу транскордонних управлінських міжрегіональних структур за рівнями результативності (висока, середня, задовільна, низька), ступінь їх орієнтованості на пріоритетні проблеми транскордонної взаємодії, доступність для суб'єктів господарювання та ін.

Соціологічну оцінку роботи координуючих структур доцільно розглядати в комплексі з кількісними показниками, що тією чи іншою мірою характеризують інтенсивність прикордонних зв'язків конкретного прикордонного регіону. Для регіональної влади та асоціацій економічної взаємодії такими показниками можуть бути коефіцієнти ввезення, вивезення, товарообміну, частка міжрегіонального товарообігу у ВРП. Можна виділити як базові такі обставини розвитку прикордонних регіонів:

- прикордонні регіони володіють достатньою кількістю фінансових ресурсів, на основі яких можна забезпечити ефективну структурну перебудову, спрямовану на розвиток сучасних динамічних галузей, що забезпечують високі темпи зростання прикордонних регіонів, формування високоефективного виробництва господарського комплексу, здатного за масштабами, структурним і техніко-економічними характеристиками забезпечувати розширення прикордонного співробітництва та слугувати своєрідною контактною зоною у стосунках із суміжними країнами;
- у перспективі активне транскордонне співробітництво на базі використання природних ресурсів прикордоння. Сировинний тип розвитку економіки прикордонних регіонів у міжрегіональних економічних зв'язках буде представлятися найбільш ефективним, оскільки здебільшого тільки продукція сировинних галузей прикордонних регіонів конкурентоспроможна як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, може становити інтерес з точки зору експорту. Такий напрям розвитку має базуватися на сучасних технологіях видобутку і перероблення сировинних ресурсів.

Розвиток транскордонної економічної взаємодії в цих умовах обумовлений дією двох суперечливих тенденцій:

- тенденції відносній ізоляції економіки прикордонних регіонів та їх подальшого замикання;
- тенденції формування відкритої моделі розвитку прикордонних регіонів, що включає і економічне співробітництво з іншими країнами.

Вирішення цієї суперечності потребує, з одного боку, певної державної підтримки регіонів з наданням їм ширших можливостей для пошуку джерел

розвитку, з іншого боку, розвитку за рахунок насамперед сформованих у регіоні ресурсів відтворення. Такий комплексний підхід зможе не тільки забезпечити процес розширеного відтворення у матеріальній сфері прикордонних регіонів, але і створити комплекс умов життєзабезпечення населення прикордонного регіону.

Висновки. Дати комплексну оцінку ефективності прикордонних економічних зв'язків дуже складно. Реально оцінити цю ефективність можна лише за окремими компонентами системи прикордонних зв'язків. Пріоритет під час виявлення ефективності зв'язків необхідно надавати соціальним індикаторам, що відображають задоволення потреб людей.

Література

1. Myrdal G. Economic Theory and Underdeveloped Regions / G. Myrdal // Scottish Journal of Political Economy. – 1970. – Vol. 17. – Pp. 126-129.
2. Бельський П.Ю. Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні / П.Ю. Бельський, Н.А. Мікула // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 61-74.
3. Будкін В.С. Прикордонне співробітництво в системі адаптації економіки України до європейського господарського простору / В.С. Будкін // Проблеми співробітництва прикордонних територій України і Польщі. Бюл. – Варшава-Київ, 1993. – № 3. – С. 169-179.
4. Студенніков І. Транскордонне співробітництво як крок до визначення концепції регіональної політики / І. Студенніков // На шляху до Європи. Український досвід євро регіонів / за ред. С. Максименка. – К.: Вид-во "Логос", 2003. – С. 94-95.
5. Mickiewicz P. Współpraca transgraniczna / P. Mickiewicz, Z. Trojanowska // Osiągnięcia transgranicznej współpracy polsko-niemieckiej w społeczno-gospodarczej aktywizacji obszarów przygranicznych. – AR Szczecin, 2003. – S. 121-130.
6. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.unian.ua/news/558567-ukrajina-i-polschaza-rik-natorguvali-na-bilsh-nij-6-milyardiv.html>.
7. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.dw.de>.
8. [Electronic resource]. – Mode of access http://ipress.ua/news/ukraintsi_vse_chastishe_izdyat_do_polshchi_na_shopping_13523.html.
9. Buruv M.P. Regulating system of economic cooperation among regions: Monograph / M.P. Buruv. – M.: Published in "Just", 2008. – Pp. 221-230.
10. Granberg A.G. Regional economy foundations / A.G. Granberg. – M.: Publishing house GU VShE, 2004. – Pp. 56-58.

Важинский Ф.А., Чертoryжский В.М. Эффективное торгово-экономическое трансграничное взаимодействие между пограничными регионами Украины и Польши

Рассмотрены факторы оценки трансграничного взаимодействия; торгово-экономическое взаимодействие между пограничными регионами Украины и Польши; сделан акцент на приоритетность социальных индикаторов, позволяющих определить эффективность регулирующих действий государственных и общественных структур на развитие трансграничных связей.

Ключевые слова: трансграничное взаимодействие, трансграничное сотрудничество, торговля, эффективность.

Vazhynsky F.A., Chertoryzhsky V.M. Effective trade and economic cross-border cooperation between border regions of Ukraine and Poland

The article examines the factors assessment of cross-border cooperation, trade and economic cooperation between border regions of Ukraine and Poland, focused on the priority of social indicators to determine the effectiveness of the regulatory actions of state and social structures to develop cross-border relations.

Keywords: cross-border cooperation, cross-border cooperation, trade, efficiency.